

Socijalna revolucija

Karl Kautsky

1. Pojam socijalne revolucije

Malo je pojmova koji su tako sporni kao pojam revolucije. To se može djelomično pripisati okolnosti da se nijedan pojam ne protivi tako postojećim interesima i predrasudama kao ovaj, ali djelomično i okolnosti da je malo tako mnogoznačnih pojmova kao što je on.

Zbivanja se po pravilu ne mogu tako oštro ograničiti kao stvari, pogotovo ne društvena zbivanja, koja su vrlo zamršena i postaju sve zamršenijima s daljim napretkom društva, tj. što raznolikijima postaju oblici ljudskoga surađivanja. A u najzamršenija zbivanja spada socijalna revolucija, tj. potpuni preokret naslijeđenih oblika ljudske suradnje.

Nije nikakvo čudo što toj riječi, koju svi upotrebljavaju, gotovo svatko daje drugi smisao, a isti čovjek u različito vrijeme različit smisao. Jednima to znači barikade, spaljivanje dvoraca, giljotine, rujanska ubojstva, spoj svih mogućih ogavnosti. Drugi bi željeli oduzeti svaku oštricu toj riječi i promatrati je samo u smislu velikih ali neprimjetnih, mirnih preobražaja društva, kao otprilike onih izazvanih otkrićem Amerike ili pronalaskom parnoga stroja. Između ta oba ekstrema postoje mnogostruki međustupnjevi.

U svome predgovoru »Kritici političke ekonomije« Marx označava socijalnom revolucijom laganimi ili brži preokret cijele ogromne pravne i političke nadgradnje društva, koji nastaje promjenom njegovih ekonomskih osnova.

Ostanemo li pri toj definiciji, onda iz pojma socijalne revolucije odmah otpada »promjena ekonomskih osnova« kakvu je donio parni stroj recimo ili otkriće Amerike. Ta je promjena *uzrokom* revolucije, ali ne i sama revolucija.

Ali ne bih želio ostati pri ovoj definiciji socijalne revolucije. Revolucija se može shvatiti i u jednom užem smislu. Tada ne znači svaki preokret pravne i političke nadgradnje društva revoluciju, nego je to *poseban oblik* ili *posebna metoda* preokreta koja se pod time podrazumijeva.

Svaki socijalist teži za socijalnom revolucijom u širem smislu, a ipak ima socijalista koji odbacuju *revoluciju* i socijalni preokret hoće postići samo *reformom*. Socijalnoj se revoluciji suprotstavlja socijalna reforma. O toj se opreci danas diskutira u našim redovima. Ovdje ću govoriti samo o socijalnoj revoluciji u tome užem smislu, kao posebnoj metodi socijalnoga preokreta.

Opreka između reforme i revolucije ne sastoji se u tome što se u jednom slučaju upotrebljava sila, a u drugome ne. Svaka je pravna i politička mjera prisilna mjera, koja se provodi državnom silom. Ni druge vrste primjene sile — ulične borbe ili smaknuća — ne čine bit revolucije nasuprot reformi. One nastaju u posebnim okolnostima, nisu nužno povezane s revolucijom i mogu pratiti reformističke pokrete. Konstituiranje zastupnika trećega staleža kao *Nacionalne skupštine* Francuske 17. lipnja 1789. godine bio je eminentno revolucionarni čin bez ikakvoga izvanjskog nasilja. Ista je Francuska, naprotiv, 1774. i 1775. godine doživjela velike pobune, s jedinom, nipošto revolucionarnom svrhom da se postigne takva dažbina na kruh koja će zaustaviti njegovo poskupljenje!

Ali spominjanje uličnih borbi i smaknuća kao obilježja revolucije znači istovremeno upućivanje na izvor iz kojega možemo naučiti o biti revolucije. Veliki preokret, koji je 1789. godine počeo u Francuskoj, postao je klasičnim tipom svake revolucije. On nam je prije svega pred očima kada se govori o revoluciji. Na tome primjeru možemo najbolje izučavati bit revolucije a i njezinu opreku prema reformi. Revoluciji je prethodio niz pokušaja reformi, među kojima su najpoznatiji Turgotovi, pokušaja koji su u mnogome pogledu težili za istim što je kasnije provela revolucija. Što je razlikovalo Turgotove reforme od odgovarajućih mjera revolucije? Razdvajala ih je činjenica da je *političku vlast osvojila jedna nova klasa*. U tome se sastoji bitna razlika između revolucije i reforme. Mjere koje teže za tim da pravnu i političku nadgradnju društva prilagode izmijenjenim ekonomskim uvjetima jesu *reforme* ako ih provode klase koje su u političkom i ekonomskom pogledu dosada vladale društvom; one su reforme i kada nisu dobrovoljne nego izborne pritiskom potčinjenih klasa ili silom prilika. Takve su mjere, naprotiv, emanacija *revolucije* ako imaju ishodište u klasi koja je do tada bila ekonomski i politički potlačena i koja je sada osvojila političku moć, koju u vlastitom interesu mora nužno iskoristiti za polaganiji ili brži preokret čitave političke i pravne nadgradnje i za stvaranje novih oblika društvenoga surađivanja.

Osvajanje državne vlasti od strane jedne do tada potčinjene klase, dakle *politička revolucija*, prema tome je bitno obilježje *socijalne revolucije* u užem smislu, nasuprot socijalnoj *reformi*. Tko načelno odbija političku revoluciju kao sredstvo socijalnoga preokreta i taj preokret hoće ograničiti na takve mjere koje treba da donesu vladajuće klase, on je *socijalni reformator*, koliko god je njegov društveni ideal supotan postojećem obliku društva. Nasuprot tome, svatko je revolucionar tko teži za tim da jedna do sada potlačena klasa osvoji državnu vlast. On taj karakter ne gubi ako ovo osvajanje hoće pripremiti i ubrzati socijalnim reformama koje pokušava izboriti od vladajućih klasa. Socijalni se reformator ne razlikuje od socijalnoga revolucionara po *težnji* za socijalnim reformama već

po izričitom ograničavanju na njih. S druge strane, samo ona *politička revolucija* postaje *socijalnom revolucijom* koju diže jedna *dosada društveno potlačena klasa*, koja je prisiljena da svoju političku emancipaciju dovrši socijalnom emancipacijom, jer njezin dosadašnji društveni položaj stoji u nespojivoj opreci s njezinom političkom vladavinom. Konflikt između vladajućih klasa nije socijalna revolucija, koliko god on poprimio nasilne oblike građanskoga rata.

Ovdje će biti dalje govora samo o socijalnoj revoluciji u ovome prikazanom smislu.

2. *Evolucija i revolucija*

Socijalna se reforma može vrlo dobro podudarati s interesima vladajućih klasa, ona u tom trenutku sigurno ne dira u njihovu društvenu poziciju moći i može je u danim prilikama čak još ojačati. Socijalna je revolucija, naprotiv, od početka nespojiva s interesima vladajućih klasa, jer u svakom slučaju znači uništavanje njihove pozicije moći. Nije nikakvo čudo što su dotične vladajuće klase stalno klevetale i žigosale revoluciju kada su mislile da im je ugrožena pozicija, a ideji socijalne revolucije suprotstavljale ideju socijalne reforme, koju su uzdizali do neba, naravno, vrlo često je ne ostvarivši na zemlji.

Argumenti protiv revolucije uzimani su iz oblika mišljenja što su tada vladali. Dok je kršćanstvo vladalo mišljenjem ljudi, revolucija je odbacivana kao grešna pobuna protiv autoriteta koji je postavio bog. U Novom se zavjetu našlo dovoljno dokaza za to jer je nastao u rimsko imperatorsko vrijeme, u epohi kada je svaka pobuna protiv vlastodržaca izgledala beznadnom i prestao sav samostalni politički život. Revolucionarne su klase naravno odgovarale s dokazima iz Staroga zavjeta u kojemu još mnogostruko živi duh iskonske seljačke demokracije.

Kada je zatim teološki način mišljenja zamijenjen pravnim, revolucija je definirana kao nasilni raskid postojećega pravnog poretka, a nitko ne može imati pravo na povredu prava, pa je pravo na revoluciju dakle apsurd, a revolucija u svakom slučaju bespravljive. Ali predstavnici klasa u usponu suprotstavili su postojećem, povijesno etabiliranom pravu pravo za kojim su težili kao vječno umsko i prirodno pravo, kao neotuđivo ljudsko pravo. Ali ponovno izvojevanje ovoga prava, koje se moglo izgubiti samo povredama prava, samo nije moglo značiti povredu prava i u slučaju da je postignuto revolucijom.

Danas ne djeluju više teološke parole, ponajmanje kod revolucionarnih narodnih slojeva. Ali je i pozivanje na povijesno pravo izgubilo od svoje snage. Revolucionarno porijeklo današnjega prava i današnjih vlada ipak je premlado da bi se za njih mogla tražiti legitimnost. Ne samo francuske vlade nego i talijanske, španjolske, bugarske, engleske, belgije i nizozemske dinastije revolucionarnoga su porijekla; bavorski, virtemberški i sak-

sonski kraljevi, badenske i hesenske nadvojvode zahvaljuju ne samo svoje titule već i znatne dijelove svojih teritorija protekciji revolucionarnoga parvenija Napoleona; Hohenzollerni su došli do svoga današnjeg položaja preko ruševina prijestolja, a čak su se i Habsburgovci naklonili pred mađarskom revolucijom. Veleizdajnik Andrassy, 1852. godine in effigie obješen, postao je 1867. god. carski ministar, ne iznevjerivši ideje nacionalne mađarske revolucije iz 1848. godine.

Sama je buržoazija aktivno sudjelovala u svim ovim povredama povijesnoga prava. Postavši jednom vladajuća klasa, nije više dakle mogla valjano osuđivati revoluciju u ime toga prava, premda je njezina filozofija prava učinila sve kako bi međusobno pomirila prirodno pravo i povijesno pravo. Ona je morala tražiti djelotvornije argumente za žigosanje revolucije i našla ih je u novom načinu mišljenja nastalom s njom: *prirodnoznanstvenom*. Dok je buržoazija bila revolucionarna, i u prirodnim znanostima (geologija i biologija) su vladale *teorije o katastrofama*, koje su polazile od shvaćanja da se priroda razvija u naglim, velikim skokovima. Kada je građanska revolucija bila završena, teorije o katastrofama ustupile su mjesto shvaćanju o postupnom, neprimjetnom razvoju, koji nastaje iz nagomilavanja bezbrojnih najmanjih napredaka i prilagodivanja u konkurentskoj borbi. Revolucionarnoj je buržoaziji bila vrlo bliska misao o katastrofama i u prirodi, konzervativnoj buržoaziji izgledala je ta misao nerazumom i neprirodnom.

Time naravno ne tvrdimo da su prirodnoznanstvenici u svim svojim teorijama bili izravno određeni političkim i socijalnim potrebama buržoazije. Upravo su predstavnici teorija o katastrofama bili ponekada vrlo reakcionarni i sve prije nego revolucionarno nastrojani. Ali na svakoga nesvjesno djeluje način mišljenja klase u kojoj živi i svatko unosi nešto od njega u svoja znanstvena shvaćanja. Za Darwina pozitivno znamo da su na njegove prirodnoznanstvene hipoteze jako utjecala ekonomska shvaćanja Th. R. Malthusa, toga odlučnog protivnika revolucije. Također sigurno nije slučajno što su teorije evolucije (Lyell, Darwin) nastale u Engleskoj, zemlji koje povijest već 250 godina ima samo ona revolucionarna ishodišta čije oštrice vladajuće klase znaju uvijek pravovremeno slomiti.

Uvjetovanost nekog nazora raspoloženjem klasa iz kojih potječe naravno ničim ne dokazuje njegovu točnost ili netočnost. Ali od toga raspoloženja sigurno zavisi njegov povijesni uspjeh. Ako su široki narodni krugovi s oduševljenjem brzo prihvatili nove teorije razvoja, a uopće nisu imali mogućnost da ih ispituju, onda to potječe odatle što su odgovarale njihovim istinskim potrebama. Na jednoj su strani one — a zato su vrijedile i revolucionarnim slojevima — ukinule, mnogo temeljitije nego stare teorije o katastrofama, svaku nužnost priznavanja natprirodne moći, čijim činovima stvaranja svijet postepeno nastaje; na drugoj su strani, a time su se najviše svidjele buržoaziji, označile svaku revoluciju, svaku katastrofu kao nešto neprirodno, protuslovno zakonima prirode, dakle također nerazumno. Tko danas hoće znanstveno suzbijati revoluciju, čini to u ime prirodnoznanstvene teorije evolucije koja izlaže da priroda ne poznaje skokove, da je dakle svaka nagla promjena socijalnih odnosa nemoguća, da se napredovati može samo putem zbrajanja najmanjih preinaka i poboljš-

šanja, što se u društvu naziva socijalnim reformama. S toga stajališta promatrano, revolucija je nenaučni pojam nad kojim znanstveno obrazovani ljudi samo još sliježu ramenima.

Na to bi se moglo odgovoriti da se ipak ne smiju bez daljega međusobno izjednačiti društvena i prirodna zbivanja. Nesvjesno će, dakako, naše shvaćanje jednih utjecati i na shvaćanje drugih, kao što smo upravo vidjeli, ali to upravo nije nikakva prednost, i svako izravno prenošenje zakona jednoga područja na drugo ne treba svjesno da promičemo, nego prije da sužavamo. Sigurno je da svaki napredak u metodama promatranja i u uvidu na jednom području može promicati naše metode i uvide na drugome i da će ih promaknuti, ali isto tako sigurno svako od ovih područja podliježe svojevrsnim zakonima koji ne vrijede za druga.

Već se neživa i živa priroda moraju strogo razlikovati i nikome neće pasti na um da zbog izvanjskih sličnosti prenosi jedan zakon, koji važi za jedno od ovih područja, bez daljega na drugo, npr. da se problemi spolnoga rasplodivanja i nasljeđivanja hoće riješiti jednostavno primjenom zakona kemijskih spojeva. Ali na isti se način griješi ako se prirodni zakoni primjenjuju izravno na društvo, npr. kada se konkurencija označava prirodnom nužnošću pozivajući se na borbu za egzistenciju, ili kada se iz zakona prirodne evolucije izvodi neprihvatljivost ili nemogućnost društvene revolucije.

Ali moglo bi se još više odgovoriti. Ako su stare teorije o katastrofama zauvijek nestale iz prirodnih znanosti, sve se jače protuslovi i novim teorijama, prema kojima se evolucija odvija samo gomilanjem najmanjih, neprimjetnih izmjena. Na jednoj strani raste sklonost prema kvietističkim teorijama, konzervativnim teorijama, koje čak evoluciju reduciraju na minimum, ali na drugoj strani činjenice prisiljavaju da se katastrofama opet prizna veće mjesto u prirodnom razvoju. To vrijedi i za Lyellove teorije o geološkoj i za Darwinove o organskoj evoluciji.

Dolazi do jedne vrste sinteze starih teorija o katastrofama s novim teorijama o evoluciji, slično sintezi koja je nastala u marksizmu. Kao što on razlikuje između sporijega ekonomskog razvoja i bržega preokreta pravne i političke nadgradnje, tako niz novijih biologijskih i geologijskih teorija priznaje pored polaganoga gomilanja malih i najmanjih izmjena i nagle, dublje promjene oblika, katastrofe, koje proizlaze iz prvih.

Zanimljiv primjer te vrste su opažanja što ih je de Vries saopćio na skupu prirodoslovaca u Hamburgu. On je pronašao da se biljne i životinjske vrste dugo ne mijenjaju; jedne konačno nestaju kada ostare i više ne odgovaraju životnim uvjetima, koji su se u međuvremenu izmijenili. Druge su vrste sretnije, naglo eksplodiraju, kako se on sam izražava, da bi darovale život mnogobrojnim novim oblicima, od kojih se neki održavaju i šire, a drugi, koji ne odgovaraju životnim uvjetima, propadaju.

Ne namjeravam iz tih novih opažanja zaključivati u korist revolucije; to bi značilo griješiti isto onako kao oni koji iz teorije o evoluciji izvode neprihvatljivost revolucije. Ali spomenuta opažanja dokazuju barem da se sami prirodoslovci ne slažu o ulozi katastrofa u razvoju zemlje i organizama, da bi dakle već s toga razloga bilo pogrešno iz neke od njihovih hipoteza izvoditi neprovjereno zaključke o uozu revolucije u društvenom razvoju.

Ako se to hoće unatoč svemu ipak učiniti, onda možemo odgovoriti vrlo popularnim, općenito poznatim primjerom, koji jasno dokazuje da i priroda pravi skokove: mislim na proces *rađanja*. Čin rađanja je jedan skok. Iz embrija, koji je dio majčinoga organizma, koje dijeli njegovu cirkulaciju krvi, prima hranu od njega, ne poznaje disanje, odjednom postaje samostalno ljudsko biće s vlastitom cirkulacijom krvi, biće koje diše i kriči, uzima vlastitu hranu i izlučuje kroz crijevo.

Ali se analogija između rađanja i revolucije ne odnosi samo na skokovitost procesa. Pogledamo li bliže, vidimo da je skokoviti preobražaj pri rađanju ograničen na *funkcije*. *Organi* se razvijaju samo polagano i tek na stanovitoj visini razvoja moguć je onaj skok koji naglo pokreće njihove nove funkcije. Dođe li do skoka prije nego što se dosegne ta visina razvoja, tada rezultat nije početak novih funkcija organa, već prestanak svih funkcija, smrt novoga bića. S druge strane, polagani razvoj organa u majčinoj utrobi mogao bi trajati koliko hoće, ali oni ne bi nikada mogli početi sa svojim novim funkcijama bez revolucionarnoga čina rađanja. Ovaj čin postaje neizbježan na stanovitoj razini razvoja organa.

Isto nalazimo i u društvu. I ovdje su revolucije rezultat polaganih, postupnih razvojâ (evolucija). I ovdje su društveni organi oni koji se polagano razvijaju. Ono što se može promijeniti naglo, odjednom, revolucionarno, to su njihove funkcije. Željeznice su se razvijale samo polako. Ali jedna se željeznica može odjednom pretvoriti iz poduzeća koje funkcionira na kapitalistički način i služi bogaćenju jednoga broja kapitalista u socijalističko, koje služi isključivo zajednici. I kao što se pri rađanju sve funkcije djeteta — krvotok, disanje, probava — istovremeno revolucioniraju, tako se moraju pri upravo spomenutom preobražaju sve funkcije željeznice istovremeno odjednom revolucionirati, jer su sve najuže međusobno povezane. Te se funkcije ne mogu podržavati jedna po jedna, postepeno, recimo danas funkcije strojovođa i ložača, nekoliko godina kasnije funkcije čuvara pruge, opet nekoliko godina kasnije funkcije blagajnika i knjigovođa itd. To je jasan slučaj kod željeznice, ali postepena socijalizacija različitih funkcija željeznice nije ništa manje besmislena od socijalizacije nekoga ministarstva u centraliziranoj državi. I ono je jedinstven organizam, čiji organi moraju surađivati, funkcije jednoga od njih ne mogu se promijeniti a da se ne promijene funkcije svih ostalih organa. Ideja da socijaldemokracija postupno osvaja pojedina odjeljenja jednoga ministarstva nije ništa manje strana nego što bi bio pokušaj da se čin rađanja razloži u više činova rađanja, rađanja, u razmacima od po oko mjesec dana, i da se pri svakome po jedan organ pretvori iz stanja embrija u stanje samostalnoga djeteta, a da dijete ostane pri tome povezano s majčinom pupkovinom dok ne nauči hodati i govoriti.

Ali ako se željeznica ili ministarstvo ne mogu postupno, već samo odjednom i u svim svojim organima istovremeno prefunkcionirati iz kapitalističkih u socijalističke, iz organa kapitala u organe radničke klase, onda je to moguće samo na stanovitoj razini razvoja svih društvenih organa, pri čemu se u društvu ne može kao u majčinu organizmu znanstveno utvrditi kada je dostignut potrební stupanj zrelosti.

Ali akt rađanja ne znači, s druge strane, završetak razvoja ljudskih organa, već početak nove epohe razvijanja. Dijete dolazi sada u nove odnose u kojima se stvaraju novi organi, a već postojeći se dalje usavršavaju u posebnom pravcu. U ustima rastu zubi, oči uče gledati, ruke dohvatati, noge hodati, usta govoriti itd. Tako nj socijalna revolucija ne može predstavljati završetak socijalnoga razvoja, već samo početak jednoga novog. Socijalistička revolucija može jednu tvornicu odjednom prenijeti iz kapitalističkog u socijalističko vlasništvo. No samo postupno, tokom polaganoga razvoja, mogla bi se jedna tvornica preobraziti od mjesta montonoga odbojnog prisilnog rada u privlačno mjesto radosne aktivnosti veselih ljudi. Socijalistička bi revolucija mogla također odjednom pretvoriti postojeća velika poljoprivredna gospodarstva u društveno vlasništvo. Ali gdje vlada poljoprivredno sitno gospodarstvo, tu se moraju tek stvoriti organi društvene, socijalističke proizvodnje, a to može biti samo rezultatom polaganoga razvoja.

Vidimo da je analogija između rađanja i revolucije prilično daleko-sežna. Ali to naravno samo dokazuje da nije u pravu tko, pozivajući se na prirodu, prikazuje socijalnu revoluciju kao nešto što je nužno nerazumno i neprirodno. Jer mi nemamo pravo, kao što je već rečeno, iz prirodnih zbivanja donositi izravne zaključke o društvenim zbivanjima. Dakle, nemamo pravo ići dalje i na osnovi tih analogija zaključiti: Kao što svako životinjsko biće mora jednom preživjeti katastrofu da bi doseglo viši stupanj razvoja (čin rađanja ili probijanje leda), tako i jedno društvo može samo preko katastrofe doseći viši stupanj razvoja. (str. 7 — 15).

7. Oblici i oružja revolucije

U kojim će se oblicima odvijati odlučne borbe između vladajućih klasa i proletarijata? Kada ih možemo očekivati? Koja će oružja pri tome stajati na raspolaganju proletarijatu?

Na ta je pitanja teško određeno odgovoriti. Mi možemo vjerojatno do stanovitoga stupnja istražiti unaprijed *pravac* razvoja, ali ne i njegove *oblike* i njegov *tempo*. Pri istraživanju pravca razvoja riječ je o relativno jednostavnim zakonima; ovdje se može zanemariti čitava zbunjujuća mnogostrukost onih pojava koje ne možemo prepoznati kao zakonomjerne, nužne i koje nam zato izgledaju slučajnim. Ali one imaju veliku ulogu pri određivanju oblika i tempa kretanja. Tako je npr. u svim modernim kulturnim zemljama bio isti *pravac* kapitalističkoga razvoja u posljednjem stoljeću, no u svakoj su bili vrlo različiti *oblici* i *tempo*. Geografske osobitosti, rasne osobine, milost i nemilost susjeda, kočenje ili promicanje preko velikih ličnosti, sve to i još mnogo drugoga utjecalo je na taj razvoj. Dobar dio toga nije se mogao unaprijed spoznati, ali i prepoznatljivi među tim činiteljima utječu tako jako jedni na druge da je rezultat krajnje kompliciran i nemoguće ga je predvidjeti na dosadašnjoj razini spoznaje. Tako se moglo desiti da su čak ljudi kao Marx i Engels, koji su sve suvre-

menike znatno nadmašili temeljitim i opsežnim poznavanjem socijalnih prilika naših kulturnih zemalja i cjelovitom i plodnom metodom svoga istraživanja, mogli unaprijed odrediti pravac ekonomskoga razvoja za niz deseljeća na način koji je sjajno potvrđen tokom događaja, ali da su se isti istraživači ponekada mogli jako prevariti u procjeni tempa i oblika razvoja sljedećih mjeseci.

Mislim da se samo jedno može već danas sa sigurnošću reći o budućoj revoluciji: Ona će izgledati sasvim drukčije nego njezine prethodnice. Jedna je od najvećih grešaka u koju zapadaju često i revolucionari i njihovi protivnici da sebi predočavaju buduću revoluciju prema uzorku prošlih, a kako ništa nije lakše nego dokazati da takve revolucije nisu više moguće, blizak je zaključak da je pojam socijalne revolucije uopće zastario. To je prvi put u svjetskoj povijesti da nam predstoje revolucionarne borbe koje će, koristeći demokratske oblike, voditi organizacije formirane na osnovi demokratskih sloboda, protiv sredstava moći što ih svijet još nije vidio, prije svega protiv udruženja poslodavaca, pred kojima se čak monarsi klanjaju, i čija se snaga još pojačava sredstvima moći moderne veldržave, njezinom birokracijom i vojskom, koje je razvio apsolutizam.

Jedna od osobitosti današnje situacije sastoji se i u tome što nam, kao što je već rečeno, u nizu država ne pružaju više vlade najoštriji otpor. Pod apsolutizmom, protiv kojega su se ranije revolucije usmjeravale, bila je vlada prejaka, klasne suprotnosti se nisu mogle jasno očitovati; vlada nije ometala samo eksploatirane već i eksploatatorske klase da slobodno brane svoje interese. A na strani vlade bio je samo jedan dio eksploatatorskih plasa; drugi, vrlo značajan dio eksploatatora, osobito industrijalci, bio je u taboru opozicije, kao i sve radne klase, ne samo proleter i malo-građani i seljaci — izuzev u nekim zaostalim krajevima. Vlada je bila dakle izolirana u narodu, nije imala oslonca u širokim narodnim slojevima a reprezentirala je glavnu snagu pritiska i pljačkanja naroda. Mogla se oboriti eventualno udarom.

U demokraciji mogu slobodnije razvijati svoje organizacije ne samo eksploatirane nego i eksploatatorske klase; one to moraju činiti žele li se obraniti od sve jačih protivnika. Nije samo snaga prvih, već i snaga drugih veća nego pod apsolutizmom; one primjenjuju svoja sredstva moći bezobzirnije i oštrije nego sama vlada koja ne stoji više iznad njih nego pod njima.

Revolucionarni slojevi nemaju dakle više posla samo s vladom, već i sa snažnim eksploatatorskim organizacijama. A revolucionarni slojevi ne predstavljaju više, kao u ranijim revolucijama, ogromnu većinu naroda naspram šake eksploatatora. Oni reprezentiraju danas u biti samo jednu klasu, proletarijat, naspram koje stoje ne samo sve eksploatatorske klase već i većina malograđana i seljaka i jedan dio inteligencije.

Samo se jedan djelić inteligencije, kao i najsišniji seljaci i malograđani koji su zaista najamni radnici ili zavise od ovih kao od svojih mušterija, ujedinjuju s proletarijatom. Ali to su katkada vrlo nesigurni saveznici, oni su svi teško pristupačni upravo onome oružju iz kojega proletarijat prije svega crpi svoju snagu — *organizaciji*.

Ako su dakle posljednje revolucije bile pobune narodnih masa protiv vlade, onda bi buduća revolucija — izuzevši možda rusku — mogla imati karakter borbe jednoga dijela naroda protiv drugoga, i po tome se, ali samo po tome, manje približiti tipu francuske revolucije, a više onome reformacijskih borba. Gotovo bih rekao da će manje sličiti nagloj pobuni protiv vlasti, a više dugotrajnom *građanskom ratu*, ako se posljednjom riječju ne povežu pojmovi stvarnih ratova i pokolja. Ali nemamo razloga da pretpostavimo da *oružane pobune* s borbama na barikadama i sličnim ratničkim događajima mogu još danas u Zapadnoj Evropi imati onu presudnu ulogu koju su prije imale. Dakako, iskustva u Rusiji dokazuju da naspram *dezorganizirane* vojske borba na barikadama još može biti djelotvorna kao sredstvo da same trupe postanu svjesne raspadanja vojske i time potpuno otkažu poslušnost. Pored borbe na barikadama bila je *financijska oskudica* najvažnija poluga ranijih revolucija. Ona je to i sada u Rusiji. Ali u Zapadnoj je Evropi i u tome pogledu situacija sasvim drugačija nego 1789. i 1848. godine. Tada je kapitalizam bio još slab, akumulacija kapitala još niska, a dobivao se rijetko i teško. Pri tome se kapital odnosio prema apsolutizmu djelomice neprijateljski, a barem djelomice nepovjerljivo. Vlade su ipak bile još neovisne o kapitalu, osobito o industrijskom, i ponekada mu jako ometale razvoj, premda većinom nerado. Ali je izumirući feudalizam iscrpio sve materijalne pomoćne izvore tako da su vlade mogle sve manje novca iscijediti iz svojih zemalja, a sve su se više morale zaduživati. To je moralo voditi u financijski slom ili u ustupke prema klasama u usponu, a oboje je uzrokovalo politički slom.

Danas je sasvim drugačije. Kapitalizam ne stvara manjak proizvodnje kao feudalizam, nego višak proizvodnje, on se guši u vlastitome salu. Ne postoji manjak kapitala, već obilje kapitala, izuzev kratkih razdoblja privredne konjunktura; postoji višak kapitala koji zahtijeva ulaganje s profitom i koji se pri tome ne plaši ni rizika. Vlade su potpuno ovisne o klasi kapitalista i ona ima sve razloge da ih štiti i podržava. Porast državnih dugova može pri tome postati revolucionarnim faktorom samo utoliko što pojačava poreski pritisak a time negodovanje nižih klasa, ali teško bi mogao — izuzevši Rusiju, kao što je rečeno — izazvati neposredni financijski slom ili i samo ozbiljnu financijsku krizu vlade.

Mnogo veće značenje od financijske oskudice ili oružane pobune dobiva u razvijenome kapitalističkom društvu proletarijatu svojstveno sredstvo pritiska i borbe, organizirano odbijanje rada — *štrajk*. Što se više razvija kapitalistički način proizvodnje i što se više kapital koncentrira, to ogromnije dimenzije dobivaju štrajkovi. I što više kapitalistički način proizvodnje potiskuje sitnoburžoaski, to zavisnijim postaje cjelokupno društvo od neometanoga razvoja kapitalističke proizvodnje, time više postaje nacionalnom krizom, političkim događajem svako ozbiljno ometanje te proizvodnje, kakvo prouzrokuje štrajk velikih razmjera. Na određenoj razini ekonomskog razvoja sazrijeva onda misao da se štrajk iskoristi i kao političko sredstvo borbe. On se kao takvo sredstvo već pojavio u Francuskoj i Belgiji, u Italiji i osobito u Rusiji, i tamo je uspješno primijenjen. Sigurno će imati veliku ulogu u budućim revolucionarnim borbama.

Tako ja mislim već odavno. U svojim člancima o programu partije (Neue Zeit, 1890/91, br. 50, str. 757) već sam ukazao na mogućnost »da pod određenim okolnostima, kada predstoji velika odluka, kada snažni događaji do kraja uzbuđuju radnu masu, široke obustave rada mogu izazvati velike političke posljedice.«

Time se ne bih želio zalagati za ideju generalnoga štrajka u smislu anarhista i francuskih sindikalista prema kojima bi štrajk trebao da zamijeni političku i osobito parlamentarnu djelatnost proletarijata i da postane sredstvo kojim će se postojeći društveni poredak jednim mahom srušiti.

To je besmisleno. Generalni štrajk u smislu da će svi radnici jedne zemlje obustaviti posao na dati znak pretpostavlja jednodušnost i organizaciju radnika kakva se u današnjem društvu teško može ikada postići i koja bi, jednom postignuta, bila tako neodoljiva da joj generalni štrajk ne bi ni trebao. Ali bi takav štrajk onemogućio jednim mahom ne samo postojeće društvo već uopće svaku egzistenciju, proletersku još prije nego egzistenciju kapitalista, on bi se dakle morao sigurno slomiti upravo u trenutku kada bi počeo revolucionarno djelovati (str. 51—55.).

Prema:

Karl Kautsky, **Die Soziale Revolution**, Dritte durchgeschene Auflage, Buchhandlung Vorwärts, Berlin, o. J.

s njemačkog preveo:
Tomislav Martinović